

นโยบาย “3 ไม่” ของเวียดนามกับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา
ค.ศ. 2010-2019

Vietnam's '3 Nos' Policy and Its Security Relationship
with the United States 2010-2019

ชภาภัทร โสถถิอนันต์¹

บทคัดย่อ

การมีภัยคุกคามและผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ร่วมกันในทะเลจีนใต้ของเวียดนามกับสหรัฐอเมริกาคือปัจจัยขับเคลื่อนในความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงของทั้งสองประเทศอย่างต่อเนื่อง แต่เวียดนามยืนยันไม่เป็นพันธมิตรทางทหารกับสหรัฐฯ เพื่อร่วมกันต่อต้านจีน โดยยึดนโยบาย “3 ไม่” กล่าวคือ ไม่เป็นพันธมิตรทางทหาร ไม่ให้ตั้งฐานทัพต่างชาติในประเทศ และไม่ร่วมมือกับรัฐหนึ่งเพื่อต่อต้านรัฐอื่น นโยบาย 3 ไม่จึงเป็นเครื่องมือในการรักษาความสัมพันธ์กับจีนควบคู่ไปกับพัฒนาความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ บทความนี้มุ่งศึกษา นโยบาย “3 ไม่” ของเวียดนามกับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา เพื่อเสนอว่าการใช้นโยบาย “3 ไม่” ทำให้เวียดนามยังรักษาความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนบ้านที่ดีกับจีนไว้ได้ พร้อม ๆ กับอนุญาตให้เวียดนามสามารถใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ได้มากขึ้น และยังเป็นนโยบายที่เวียดนามใช้เพื่อป้องกันตนเองจากแรงกดดันและแสวงหาผลประโยชน์จากความสัมพันธ์กับสองมหาอำนาจ

¹ ปรับปรุงจาก ชภาภัทร โสถถิอนันต์, “นโยบาย “3 ไม่” ของเวียดนามกับความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกากระหว่างปี ค.ศ. 2010-2011,” สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2562.

คำสำคัญ: นโยบาย 3 ไม่ ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคง ความสัมพันธ์เวียดนาม-สหรัฐอเมริกา พันธมิตรทางทหาร

Abstract

Sharing a common threat and strategic interest in the South China Sea issue has continuously been the driving factor in the Vietnam-U.S. security relations. Nevertheless, Vietnam will not seek to counter China by becoming a military alliance with United States. Thus far, Vietnam has been firm on its ‘3 Nos’ Policy: no military alliance, no foreign military base on its soil and no alignment with one country against another. The ‘3 Nos’ Policy has been a strategy to maintain its relationship with China. Simultaneously, the policy allows Vietnam to develop security ties with the United States. This article explores Vietnam’s ‘3 Nos’ Policy and Its Security Relationship with the United States. The paper argues that the ‘3 Nos’ policy allows Vietnam to move closer to the United States while not antagonizing China. Added to this, Vietnam is able to hedge itself from the superpowers’ pressure while pursuing its own national interest.

Keywords: 3 Nos Policy, Security Relations, Vietnam-U.S. Relations, Military Alliance

บทนำ

นโยบาย “3 ไม่” ของเวียดนาม (Three No’s Policy) เป็นนโยบายด้านความมั่นคงที่เวียดนามยึดถือและปฏิบัติมากกว่าสองทศวรรษเพื่อรักษาสมดุลอำนาจระหว่างสหรัฐฯ และจีน ในเวียดนาม โดยที่เวียดนามไม่จำเป็นต้องเลือกเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อต่อต้านอีกฝ่าย โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ เวียดนามจะไม่เป็นพันธมิตรทางทหารกับต่างชาติ ไม่ยอมให้มีฐานทัพต่างชาตินบนดินแดนเวียดนามและไม่มีความสัมพันธ์กับประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อต่อต้านประเทศที่สาม (Grossman, 2019) ทว่านับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ความก้าวร้าวของจีนในทะเลจีนใต้กลับเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เวียดนามต้องการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าเวียดนามและสหรัฐฯ มีความกังวลร่วมกันเกี่ยวกับการขึ้นมามีอิทธิพลของจีนทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและความมั่นคงซึ่งเป็นหมายเหตุสำคัญที่บ่งชี้ว่าจีนเริ่มมั่นใจในศักยภาพของตนและหันไปใช้นโยบายที่ก้าวร้าวมากขึ้น (Blaauw, 2013) โดยเฉพาะการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่พิพาทในทะเลจีนใต้ สำหรับเวียดนามซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศที่มีข้อพิพาทกับจีนในพื้นที่ ทั้งยังแสดงออกอย่างเปิดเผยต่อกรณีวิกฤตแท่นขุดเจาะน้ำมัน HYSY 981 เมื่อปี ค.ศ. 2014 (Vuving, 2017) ขณะเดียวกันสหรัฐฯ ที่พิจารณาแล้วว่าพื้นที่ดังกล่าว มีความสำคัญยิ่งต่อผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ อย่างน้อยสามประการ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ผูกติดกับเส้นทางการเดินเรือ จึงต้องการเสรีภาพในการเดินเรือบริเวณน่านน้ำสากล (Freedom of navigation: FON) ความร่วมมือด้านความมั่นคงกับพันธมิตร และการคานอำนาจในเขตอิทธิพลของจีนเพื่อลดอำนาจทางเศรษฐกิจและการทหารของจีนจากการเข้าถึงแหล่งก๊าซและน้ำมันและการประมงใหม่ของจีน (Ott, 2019) ทำให้ทั้งสองประเทศส่งเสริมความร่วมมือทางด้านความมั่นคงโดยพิจารณาจากการใช้จ่ายงบประมาณโดยกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ตั้งแต่ปี

ค.ศ. 2013 - 2018 พบว่าเวียดนามได้รับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เป็นจำนวน 56 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายใต้โครงการเงินช่วยเหลือทางการทหารต่างประเทศ (the Foreign Military Financing: FMF) นอกจากนี้ กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ยังมอบเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมกว่า 16 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปีงบประมาณ 2017 และปี 2018 เพื่อส่งเสริมให้เวียดนามพัฒนาศักยภาพทางทะเล (Bureau of Political-Military Affairs, 2019) ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าสหรัฐฯ ยังคงให้ความสำคัญกับภูมิภาคนี้ และต้องการขยายกรอบความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ดี เวียดนามยังคงยืนยันในหลักการ “3 ไม่” ที่จะไม่เป็นพันธมิตรทางการทหารกับสหรัฐฯ โดยเมื่อพิจารณาภูมิหลังของนโยบาย “3 ไม่” ซึ่งให้เห็นว่าเวียดนามยึดหลักนโยบายดังกล่าวจาก 3 ปัจจัยสำคัญ คือ ประการแรก เวียดนามเป็นชาติที่ดัดรนต่อสู้เพื่อเอกราชและการรวมประเทศอย่างหนัก ทำให้เวียดนามเห็นถึงคุณค่าของนโยบายที่เป็นอิสระ ประการที่สอง บทเรียนทางประวัติศาสตร์ที่เวียดนามเคยเอนเอียงเข้าหาสหภาพโซเวียตจนเป็นปฏิปักษ์กับจีนในช่วงปลายทศวรรษ 1970 - 1991 ทำให้เวียดนามเห็นถึงโอกาสที่สูญเสียไปจากการเลือกข้าง และประการสุดท้าย การผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจของจีนทำให้รัฐบาลฮานอยต้องระมัดระวังการกระทำที่อาจเป็นการยั่วยุรัฐบาลปักกิ่งให้ขุนเคือง นอกจากนี้ เวียดนามยังมองว่าจีนเป็นทั้งเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด และเป็นพันธมิตรที่สำคัญในการรักษาระบบการปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม (Hiep, 2015, p. 5) อีกทั้งยังมีประเด็นการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนและเวียดนามที่เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ แม้เวียดนามกับจีนจะมีการกระทบกระทั่งและมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกันหลายครั้ง จากข้อพิพาททะเลจีนใต้ และกระแสชาตินิยมจากประชาชนทั้งสองประเทศ ซึ่งเป็นผลจากประวัติศาสตร์บาดแผลในปี ค.ศ. 1979 จนทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่มีความไว้วางใจกัน แต่ทั้งสองฝ่ายก็สามารถตัดขาดจากกันได้ (อักษรศรี พานิชสาส์น, 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้เวียดนามยึดนโยบาย “3 ไม่” เพื่อยืนยันหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในการรักษาความสัมพันธ์กับจีนอยู่นั้น แต่ก็ได้เข้าหาสหรัฐอเมริกาในเวลาเดียวกัน และความสัมพันธ์ด้านการทหารกับสหรัฐฯ ยิ่งเติบโตมากยิ่งขึ้น นับตั้งแต่เวียดนามเผชิญความตึงเครียดกับจีนในปัญหาการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือทะเลจีนใต้ สถานการณ์เช่นนี้จึงนำมาสู่คำถามที่ว่านโยบาย “3 ไม่” ของเวียดนามจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ ในความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างเวียดนามกับสหรัฐฯ ที่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ

นโยบาย “3 ไม่”: รากฐานของความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงของเวียดนาม

“ผู้นำเวียดนามทุกคนต้องสามารถต่อกรกับจีนและ
เคียงข้างจีนไปพร้อม ๆ กัน และหากผู้นำคนใดคิดว่า
สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะทำให้เกิดผลได้ในเวลาเดียวกันแล้ว
นั้น คนผู้นั้นไม่สมควรที่จะเป็นผู้นำ” (Mahbubani, 2017)

คำประกาศดังกล่าวได้สะท้อนว่า จีนเป็นทั้งมิตรและศัตรูที่แข็งแกร่งที่สุดของเวียดนาม กล่าวคือ แม้จีนจะเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของเวียดนามนับตั้งแต่กำเนิดประวัติศาสตร์เวียดนาม ประกอบกับข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ยิ่งทำให้เวียดนามตระหนักถึงภัยคุกคามของจีนที่เพิ่มมากขึ้น แต่ความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศทำให้เวียดนามอยู่ในสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (dilemma) ในความสัมพันธ์นี้ เนื่องจาก ในแง่หนึ่งเวียดนามไม่สามารถเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับจีนได้ด้วยเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันกลับไม่สามารถปฏิเสธความสัมพันธ์กับจีนได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้นเวียดนามจึงใช้หลัก “3 ไม่” ในการดำเนินความสัมพันธ์กับมหาอำนาจอย่างจีนและสหรัฐฯ หลักการ “3 ไม่” ถูกระบุไว้ในสมุดปกขาวด้าน

ความมั่นคงของเวียดนาม (Vietnam's White Paper Defence) ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญต่อการแสดงจุดยืนและทิศทางการดำเนินนโยบายป้องกันประเทศของเวียดนาม ตั้งแต่ฉบับแรกเมื่อปี ค.ศ. 1998 ถึงฉบับปัจจุบันปี ค.ศ. 2019 เมื่อพิจารณาเนื้อหาทั้งหมดแล้วล้วนออกมาในลักษณะเดียวกัน เช่น ในสมุดปกขาวปี ค.ศ. 2009 ระบุว่า

“การที่จะได้มาซึ่งความเป็นอิสรภาพและนโยบายป้องกันประเทศแบบพึ่งพาตนเอง...เวียดนามสนับสนุนหลักการไม่ร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารใด ๆ ไม่อนุญาตให้ชาติอื่นเข้ามาตั้งฐานทัพในเวียดนาม หรือการใช้ดินแดนเวียดนาม ปฏิบัติกิจกรรมทางทหารเพื่อต่อต้านรัฐอื่น ในขณะเดียวกัน เวียดนามให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการป้องกันกับรัฐอื่น ๆ บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งอิสรภาพ อธิปไตยและผลประโยชน์ร่วมกัน” (Vietnam National Defence, 2009, p. 22)

แม้ว่าหลักการ “3 ไม่” จะมีสามข้อ แต่หัวใจสำคัญคือการไม่เป็นพันธมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นพันธมิตรอย่างเป็นทางการหรือการทำสนธิสัญญาระหว่างกัน (Hiep, 2016, p. 274) อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เข้าใจการดำรงอยู่ของตัวนโยบาย จำเป็นต้องทำความเข้าใจปัจจัยสามส่วนคือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นมหาอำนาจของจีน รวมถึงความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามกับจีน ซึ่งทั้งหมดส่งผลอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของเวียดนามจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดคำอธิบายว่าทำไมรัฐบาลฮานอย จึงมีความลังเล

ที่จะเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อต่อต้านความก้าวร้าวของจีนตลอดมา (Do, 2017, p. 26)

ด้านภูมิศาสตร์ Carlyle A. Thayer ได้อธิบายตำแหน่งที่ตั้งของเวียดนามว่าเป็น *Tyranny of geography* ที่ไม่ว่าจะพิจารณาจากขนาดประเทศ ประชากร หรือแม้แต่ศักยภาพภายในประเทศ ที่ล้วนแล้วแต่สมมาตรกับเพื่อนบ้านขนาดใหญ่อย่างจีน ทำให้ชาวเวียดนามต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อแย่งชิงอิปไตยเหนือดินแดน และสิทธิ์ในการปกครองกับจีนตลอดระยะเวลากว่า 2,000 ปี เวียดนามจึงมองว่า จีนเป็นภัยคุกคามหลักด้านความมั่นคงของตน นอกจากนี้ภูมิศาสตร์ของเวียดนามยังเป็นเส้นทางสำคัญในการแข่งขันกันสร้างเขตอิทธิพลของชาติมหาอำนาจ ทำให้บ่อยครั้งเวียดนามกลายเป็นเหยื่อความขัดแย้งของมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางการทหารเพื่อต่อต้านจีน ยกตัวอย่างเช่น ในทศวรรษที่ 1950 เวียดนามพยายามรักษาสันติภาพระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนซึ่งเป็นพันธมิตรหลักของตน และในการทำสงครามกับฝรั่งเศส สหรัฐฯ รวมถึงจีน เป็นต้น (Thayer, 2011, p. 348) ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของเวียดนามจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการต่อสู้เพื่อรักษาอิสรภาพและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ทำให้เวียดนามมีความรู้สึกหวงแหนความเป็นอิสระทางการเมืองและอัตลักษณ์ของตน

ด้านประวัติศาสตร์ เวียดนามเผชิญกับประสบการณ์การเป็นพันธมิตรที่ไม่ราบรื่นกับจีน กล่าวคือ ปลายทศวรรษที่ 1960 ความขัดแย้งภายในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ทำให้เวียดนามตัดสินใจรวมเป็นพันธมิตรทางทหารกับสหภาพโซเวียต และตีตัวออกห่างจากจีน ส่งผลให้ข้อพิพาททางดินแดนระหว่างเวียดนามและจีนกลับมาปะทุอีกครั้ง และทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็อยู่ในภาวะลุ่ม ๆ ดอน ๆ เรื่อยมา (Hiep, 2016, p. 272) กระทั่งปี ค.ศ. 1974 จีนได้ฉวยโอกาสในช่วงท้ายสงครามเวียดนามเข้าครอบครองหมู่เกาะ Paracel ของเวียดนามได้ จนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับจีนเสื่อมถอย

ลง นอกจากนี้ เมื่อเวียดนามเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามในกัมพูชาจนนำไปสู่การทำสงคราม
สังคมนิยมในปี ค.ศ. 1979 สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เวียดนามถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ
จากทั้งจีน สหรัฐฯ และประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ข้อพิพาท
ในประเด็นหมู่เกาะ Spratly เมื่อปี ค.ศ. 1988 ทำให้รัฐบาลฮานอยตีพิมพ์เอกสารชื่อว่า
the Truth ซึ่งมีใจความสำคัญว่า เวียดนามถูกจีนทรยศความไว้วางใจเชื่อใจถึงสามครั้ง
ส่งผลให้ทั้งสองประเทศยุติความสัมพันธ์ระหว่างกันยาวนานกว่าทศวรรษ และด้วยเหตุนี้
ทำให้ความไม่ไว้วางใจได้กลายมาเป็นปัจจัยพื้นฐานในความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับจีน
(Do, 2017, p. 27-29)

ท้ายที่สุดภายหลังจากที่สหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ. 1991 เวียดนามได้ถูก
ทิ้งให้โดดเดี่ยว จนต้องเร่งปรับความสัมพันธ์ทางการทูต และพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อดึงดูด
นักลงทุนต่างชาติจนประสบความสำเร็จ (Vu, 2010, p. 112) ดังนั้น สำหรับเวียดนาม
การเข้าไปร่วมมือกับอดีตพันธมิตร จึงเป็นเสมือนน้ำโคลที่ไม้อาจใช้ดับไฟได้ ทำให้
เวียดนามตระหนักว่า ไม่ควรพึ่งพามหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่ง เพื่อปกป้องผลประโยชน์
ของตน ด้วยการต่อต้านมหาอำนาจอื่น ยิ่งไปกว่านั้น เวียดนามยังคงถูกรอภัยจากการ
เจรจาของชาติมหาอำนาจ เช่น การประชุมที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1954 (Geneva
Conference 1954) เพื่อฟื้นฟูสันติภาพในอินโดจีนที่ตกอยู่ในภาวะสงครามจนทำให้
เวียดนามถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนในเวลาต่อมา คือ เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยต่อเนื่องที่สำคัญ คือ การผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจของจีนซึ่ง
เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ซึ่งจีนเริ่มมีศักยภาพทางเศรษฐกิจและทางทหารมากขึ้น
และเริ่มแสดงความก้าวร้าวออกมาอย่างเปิดเผยในประเด็นเรื่องข้อพิพาทในทะเลจีนใต้
ทำให้รัฐบาลฮานอยต้องระมัดระวังการกระทำใด ๆ ที่อาจเป็นการยั่วยุรัฐบาลปักกิ่ง
ให้ขุนเคืองมากขึ้น เพราะนอกจากรัฐบาลปักกิ่งจะมีความสำคัญยิ่ง ในการรักษาระบบการ

ปกครองแบบสังคมนิยมในเวียดนามแล้ว ในแง่เศรษฐกิจ เวียดนามยังต้องพึ่งพาเศรษฐกิจขนาดใหญ่จากจีน โดยหากพิจารณาตัวเลขทางเศรษฐกิจ ในช่วงปี ค.ศ. 2010 ถึง 2019 เวียดนามมีตัวเลขการค้าการลงทุนกับจีนอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 2010 เวียดนามมีมูลค่าการค้ากับจีนเพียง 3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (WITS World Integrated Trade Solution, 2010) และเพิ่มเป็น 117,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี ค.ศ. 2019 ซึ่งเวียดนามเป็นฝ่ายขาดดุลทางการค้ากับจีนมาตลอด เนื่องจากเวียดนามยังต้องพึ่งพาการนำเข้าจากจีน ด้วยสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 35 ของการนำเข้าทั้งหมด โดยในปี ค.ศ. 2019 ขาดดุลการค้ากว่า 34,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐฯ พบว่าเวียดนามเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ากับสหรัฐฯ ประมาณ 55,760 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (U.S. Census Bureau, 2019) อย่างไรก็ตาม แม้สหรัฐฯ จะเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่ที่สุดของเวียดนาม โดยคิดเป็นร้อยละ 16 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด แต่มูลค่าการค้าโดยรวมระหว่างเวียดนามกับสหรัฐฯ ยังน้อยกว่ามูลค่าการค้าระหว่างเวียดนามกับจีนถึง 39,440 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากมูลค่าการค้าแล้ว ในแง่การลงทุน เวียดนามยังเป็นประเทศที่มีนักลงทุนจากจีนเข้าลงทุนอย่างต่อเนื่องโดยในครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. 2019 การลงทุนของจีนในเวียดนามมีสัดส่วนราวร้อยละ 65 ของการลงทุนทั้งหมดในปี ค.ศ. 2018 ทำให้ปัจจุบันจีนเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเวียดนาม (บีบีซีนิวส์:ไทย, 2561)

ในด้านความมั่นคง เวียดนามกังวลว่าจีนจะครอบครองทะเลจีนใต้ทั้งหมด เพื่อสร้างแรงกดดันทางการเมืองต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจะใช้หมู่เกาะเหล่านั้นเป็นฐานทัพเรือและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล ซึ่งหากสำเร็จจีนจะสามารถปิดล้อมเวียดนามจากทางทะเลจีนได้อย่างง่ายดาย (มณฑล ยศสมศักดิ์, 2556, หน้า 7) ดังนั้น เวียดนามจึงดำเนินยุทธศาสตร์ Hedging แบบหลายชั้น (multi-tiered hedging strategy) และหลายทิศทาง (omni-directional hedging strategy) ในการจัดสรร

ความสัมพันธ์กับจีน (Tran, 2015, p. 24) ซึ่งแสดงออกผ่านนโยบายการสร้างความสัมพันธ์แบบหลากหลาย (multilateralization and diversification) และนโยบาย “3 ไม่” เพื่อเสริมสร้างความเป็นอิสระและความมั่นคงของเวียดนาม อาทิ ชื่ออาวุธยุทธโธปกรณ์จากรัสเซียและสหรัฐฯ และให้ความสนใจในการกระชับความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์กับประเทศที่มีอำนาจทางทหารที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อินเดีย ญี่ปุ่น รัสเซีย และสหภาพยุโรป เป็นต้น (Tran, 2016, p. 92)

แต่กระนั้นจีนก็มักจะกดดันและกีดกันเวียดนามในการดำเนินกิจกรรมทางทะเล อาทิ ในปี ค.ศ. 2017 ถึงปี ค.ศ. 2018 จีนได้พยายามกดดันให้เวียดนามยกเลิกสัญญามูลค่ากว่า 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในการขุดเจาะไฮโดรคาร์บอนกับบริษัทพลังงานสเปน ในการสำรวจชายฝั่งทะเลตอนใต้ของเวียดนาม ซึ่งเวียดนามระบุว่า เป็นบริเวณไหล่ทวีปของตน (continental shelves) แต่จีนถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ข้อพิพาท (Grossman, 2019) และบังคับให้เวียดนามรวมถึงบริษัทที่ได้รับสัมปทานจากเวียดนามต้องหยุดการสำรวจน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว (Nguyen, 2020) ต่อมาในปี ค.ศ. 2019 จีนได้ละเมิดน่านน้ำของเวียดนามบริเวณสันดอน *Vanguard Bank* ซึ่งถือว่า เป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงที่สุดในรอบห้าปี เวียดนามได้ส่งเอกสารทางการทูตเป็นจดหมายคัดค้านการละเมิดน่านน้ำของจีนบริเวณสันดอน *Vanguard Bank* พร้อมเรียกร้องให้ประเทศที่เกี่ยวข้องและประชาคมระหว่างประเทศทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการปกป้องและดำรงไว้ซึ่งระเบียบสันติภาพและความมั่นคงในทะเลจีนใต้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสหรัฐฯ ญี่ปุ่น ออสเตรเลียและสหภาพยุโรปที่แสดงความกังวลต่อการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างในทะเลจีนใต้ในปัจจุบันโดยไม่ระบุชื่อจีน (Thayer, 2019)

ปัญหาทะเลจีนใต้ ยิ่งตอกย้ำให้เวียดนามเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนากองทัพให้ทันสมัยเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการป้องกันตนเอง ซึ่งสถาบันวิจัย Stockholm

International Peace Research Institute (SIPRI) ซึ่งว่าค่าใช้จ่ายทางทหารของเวียดนามในปี ค.ศ. 2015 เพิ่มขึ้นเป็น 4,570 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และในปี ค.ศ. 2019 รัฐบาลฮานอยจัดสรรงบประมาณการทหารประมาณ 5,100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2010 ประมาณ 2,670 ล้านดอลลาร์สหรัฐถึงร้อยละ 91.02 (Hipe & Tsvetov, 2018) จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของจีนในปัญหาทะเลจีนใต้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นแรงกดดันสำคัญที่ทำให้รัฐบาลฮานอยเพิ่มงบประมาณทางทหารทุกปี แต่กระนั้นเมื่อเทียบกับศักยภาพของกองทัพจีนซึ่งตนเป็นรองทุกด้านแล้ว เวียดนามย่อมตระหนักดีว่าจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในทุกด้านหากเกิดการเผชิญหน้า

ผู้นำระดับสูงของเวียดนามจึงมองว่าตัวเลือกของเวียดนามคือการไม่เข้าข้างมหาอำนาจใด อีกทั้งไม่ให้มหาอำนาจใดเข้ามาสร้างข้อตกลงบนผลประโยชน์ของเวียดนาม ดังนั้นผู้นำเวียดนามเชื่อว่าการจะยืนหยัดต่อหลักการ “3 ไม่” พร้อมทั้งปกป้องนโยบายที่เป็นอิสระและรักษาอธิปไตยของประเทศ คือการสร้างเชื่อมั่นทางยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนที่เข้มแข็งกับบรรดามหาอำนาจ เพื่อให้รัฐมหาอำนาจเหล่านั้นพร้อมปกป้องผลประโยชน์ของตนเองในเวียดนาม (Do, 2017, p. 34) อย่างไรก็ตามก็ยากที่จะปฏิเสธได้ว่าความก้าวร้าวของจีนในทะเลจีนใต้ที่เพิ่มมากขึ้นได้ผลักดันให้เวียดนามถอยห่างจากจีนและเข้าหาความร่วมมือกับสหรัฐฯ มากขึ้น

ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างเวียดนามและสหรัฐอเมริกา

ช่วงที่เวียดนามกำลังเผชิญกับความตึงเครียดในทะเลจีนใต้นั้น เป็นช่วงที่รัฐบาล Obama ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ครั้งสำคัญ ด้วยการหันมาใช้ยุทธศาสตร์ Rebalance เพื่อคานอำนาจจีนที่ขยายแสนยานุภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหาร

ตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ 2000 โดยมุ่งให้สร้างระเบียบให้ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยมีสหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง และผลักดันกรอบความร่วมมือ TPP เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคลดการพึ่งพาจีน และปรับสมดุลกองกำลังทหารในบริเวณน่านน้ำญี่ปุ่น ไปยังน่านน้ำทะเลจีนใต้ให้มากขึ้นเพื่อเปิดเส้นทางการเดินเรือในน่านน้ำสากลอย่างเสรี และไม่ถูกปิดล้อมจากจีน กล่าวคือ สหรัฐฯ ได้ดำเนินกิจกรรมทางการทหารเพิ่มมากขึ้น เช่น การขายอาวุธยุทโธปกรณ์ การทำข้อตกลงเช่าใช้ฐานทัพ โครงการช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีความมั่นคง โครงการฝึกหัดรวมระหว่างกองทัพสหรัฐฯ และกองทัพพันธมิตรในภูมิภาค เป็นต้น (กัลยา เจริญยิ่ง, 2561, หน้า 112-124) ซึ่งสหรัฐฯ พยายามแสวงหาความร่วมมือกับประเทศทั่วเอเชียเพื่อสร้างขีดความสามารถในการประกันผลประโยชน์ร่วมกัน และจากภูมิรัฐศาสตร์ การเติบโตทางเศรษฐกิจและภูมิหลังของประเทศเวียดนาม ทำให้เวียดนามเป็นประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือด้านการป้องกันประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ Rebalance มากที่สุดในภูมิภาคราว 11 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (U.S. Department of States, 2017) โดยข้อมูลจากโครงการ Foreign Military Financing: FMF ของสหรัฐฯ ระบุว่าในปี ค.ศ. 2009 เวียดนามได้รับเงินช่วยเหลือกว่าสองล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 2010 ขยับขึ้นมาเป็น 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ภายในปี ค.ศ. 2015

ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่เพิ่มขึ้นนั้นหากพิจารณาผ่านแนวคิดเรื่องระบบพันธมิตรทางทหารที่ว่ารูปแบบปฏิสัมพันธ์ว่ารัฐใดจะเป็นฝ่ายแสวงหาพันธมิตรมากกว่ากัน พิจารณาได้จากสองตัวแปรคือ ความทะเยอทะยานของรัฐมหาอำนาจในการครอบครองความเป็นเจ้า และภัยคุกคามภายนอกที่รัฐขนาดเล็กมองว่าเป็นภัยคุกคามที่รุนแรงและยากจะต้านทานเพียงลำพัง (Kang, 2017, p. 114-176) แม้จะเป็นที่ประจักษ์ว่าสหรัฐฯ ต้องการเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเพียงหนึ่งเดียว

และเวียดนามเป็นประเทศขนาดเล็กที่เผชิญภัยคุกคามจากจีนในประเด็นทะเลจีนใต้มาอย่างยาวนาน จึงสันนิษฐานว่าเวียดนามต้องเป็นฝ่ายแสวงหาความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคง เนื่องมาจากมีจีนเป็นภัยคุกคามร่วมกัน แต่การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามกลับสะท้อนให้เห็นว่าสหรัฐฯ เป็นฝ่ายที่กระตือรือร้นในการแสวงหาและเป็นพันธมิตรกับเวียดนามมากกว่า ขณะที่เวียดนามแม้จะไม่ได้ปฏิเสธความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ แต่เพื่อคงความสัมพันธ์กับจีน ทำให้เวียดนามเป็นฝ่ายแสดงท่าทีที่ลังเลต่อการดำเนินกิจกรรมด้านความมั่นคงที่อาจทำให้เกิดพันธะผูกพันตามกฎหมาย หรือการมีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับสหรัฐฯ โดยเวียดนามมักอ้างถึงหลักการ “3 ไม่” เพื่อสงวนท่าทีมาโดยตลอด กล่าวได้ว่าเวียดนามใช้ยุทธศาสตร์แบบประกันความเสี่ยง (hedging) ในการรักษาสสมดุลระหว่างสองมหาอำนาจ ซึ่งเวียดนามใช้ความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในการป้องกันความเสี่ยงกับจีน ทำให้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นกับสหรัฐฯ แม้จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่มากเกินไปกว่าที่เวียดนามจะยอมเอนเอียงไปหาสหรัฐฯ กระทั่งเกิดความเสียหายต่อความสัมพันธ์กับจีน (Tran, 2015, p. 9)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเวียดนามถือว่าอยู่ในตำแหน่งที่ดีในการ hedging เนื่องจากนับตั้งแต่เวียดนามได้สถาปนาความสัมพันธ์กับทั้งสองประเทศในช่วงทศวรรษที่ 1990 ความสัมพันธ์ทางการทูตและเศรษฐกิจกับทั้งสองประเทศก็เติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก จีนกลายมาเป็นประเทศผู้นำเข้าอันดับหนึ่งของเวียดนาม ขณะที่สหรัฐฯ เป็นตลาดส่งออกอันดับหนึ่งของเวียดนาม และความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจที่วุ่นวายนี้ ทำให้เวียดนามสามารถถ่วงดุลทั้งต่อจีนและสหรัฐฯ ได้ในคราวเดียวกันการที่เวียดนามเลือกใช้กลยุทธ์ของรัฐบาลเล็กในการสร้างขีดความสามารถทางการทหาร และรักษาระบบพันธมิตรในลักษณะไม่เป็นทางการทำให้สองมหาอำนาจที่แข็งแกร่งพยายามคานผลประโยชน์

ทางเศรษฐกิจของตนในเวียดนามโดยจะไม่ยอมให้อีกฝ่ายได้มากไปกว่ากัน ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

เดือนสิงหาคมปี ค.ศ. 2010 สหรัฐฯ ได้ส่งเรือบรรทุกเครื่องบินพลังงานนิวเคลียร์ *USS George Washington* และเรือพิฆาต *USS John S. McCain* มาเทียบท่าที่ท่าเรือดานัง เพื่อให้กองกำลังทั้งสองประเทศได้แลกเปลี่ยนความรู้และฝึกอบรมการค้นหาและการกู้ภัยทางทะเลร่วมกัน แต่รัฐมนตรีช่วยว่าการกลาโหมเวียดนาม Nguyen Chi Vinh ระบุในหนังสือพิมพ์กองทัพประชาชนแห่งเวียดนามว่า เวียดนามเพียงตอบรับข้อเสนอของสหรัฐฯ และการเยือนดังกล่าวเป็นการฉลองครบรอบ 15 ปีแห่งการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเด็นทะเลจีนใต้แต่อย่างใด อีกทั้งภายหลังเสร็จสิ้นภารกิจรองนายกรัฐมนตรีเวียดนามได้เยือนจีนโดยทันทีและยังให้คำมั่นกับจีนว่า “จะไม่กลายเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ” (Shoji, 2018, p. 7)

ทว่าภายหลังวิกฤต HYSY 981 ในปี ค.ศ. 2014 รัฐบาลฮานอยได้แสดงท่าทีว่าต้องการหลุดจากวงโคจรของจีน ผ่านการประท้วงของประชาชน การเผาโรงงานของจีนในเวียดนาม และอนุญาตให้สื่อต่าง ๆ วิพากษ์วิจารณ์จีนในแง่ลบอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก (Do, 2017, p. 33) อีกทั้งสหรัฐฯ ยังได้ประกาศยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรการค้าอาวุธบางส่วนต่อเวียดนามเพื่อให้เวียดนามพัฒนาขีดความสามารถในการป้องกันตนเอง แต่กระนั้นในปี ค.ศ. 2015 เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ Nguyen Phu Trong ได้แสดงจุดยืนของเวียดนามในประเด็นด้านความมั่นคงต่อสถาบัน CSIS ขณะที่เยือนสหรัฐฯ โดยระบุว่า เวียดนามสนับสนุนมิตรภาพและความร่วมมือที่เท่าเทียมกับสหรัฐฯ บนพื้นฐานการเคารพในหลักอิสรภาพอธิปไตยเหนือดินแดนโดยปราศจากการแทรกแซงกิจการภายในและระบบการปกครอง โดยการมุ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบอิสระ พึ่งพาตนเองและดำเนินความสัมพันธ์แบบรอบทิศทาง (VNMission, 2015)

ต่อมาในสมัยรัฐบาล Trump แม้เวียดนามจะแสดงความกังวลต่อท่าทีของผู้นำสหรัฐฯ ในคราวแรก แต่ทั้งสองประเทศก็ได้มีการหารือและขยายความร่วมมือบนพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจและความมั่นคงในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก จนเกิดเป็นข้อตกลงเชิงพาณิชย์ใหม่ร่วมกันมูลค่ากว่า 12,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่ในด้านความมั่นคง สหรัฐฯ ตกลงส่งมอบเรือตรวจการณ์ชั้น *Hamilton* ให้เวียดนาม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางทะเลและรักษาความมั่นคง เพื่อเตรียมพร้อมรับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเรือดังกล่าวถือว่าเป็นเรือตรวจการณ์ชายฝั่งที่ใหญ่ที่สุดของเวียดนาม (Joint Statement between the United State of America and the Socialist Republic of Vietnam, 2017) อีกทั้งได้ส่งมอบเครื่องบินไร้คนขับ *Scan Eagle* และเครื่องบินฝึก *T-6* ในปี ค.ศ. 2018 ยังได้ส่งเรือ *USS Carl Vinson* เทียบท่าที่เมืองดานัง ส่วน นับเป็นการเทียบท่าครั้งแรกของสหรัฐฯ ในเวียดนาม นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเวียดนาม และในปี ค.ศ. 2019 เวียดนามถูกเลือกเป็นที่จัดการประชุมสุดยอดทรัมป์-คิม ครั้งที่ 2 เนื่องจากเวียดนามเป็นมิตรที่ดีต่อทั้งสหรัฐฯ และเกาหลีเหนือ และเพื่อส่งสัญญาณแก่รัฐบาลปักกิ่งว่าเกาหลีเหนือและเวียดนามไม่ได้อยู่ภายใต้จีนอีกต่อไป (The STRAITS TIMES, 2019) บทบาทดังกล่าวยังเสริมสร้างผลประโยชน์ให้เวียดนามกลายเป็นผู้เล่นที่มีอิทธิพลเพิ่มขึ้นในด้านการทูตระดับภูมิภาค และทำให้เวียดนามกลายเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย (Albert, 2019)

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงของทั้งสองประเทศได้สะดุดลงเมื่อสหรัฐฯ ผ่านร่างกฎหมายต่อต้านการเป็นปรปักษ์ของสหรัฐฯ คว่ำบาตร (the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act: CAATSA) ประเทศที่ซื้ออาวุธจากรัสเซีย ทำให้เวียดนามซึ่งซื้ออาวุธจากรัสเซียกว่าร้อยละ 90

แสดงความไม่พอใจในกรณีดังกล่าว และยกเลิกข้อตกลงด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ในปี ค.ศ. 2019 ใน 15 กรณี ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมร่วมระหว่าง กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศของเวียดนามกับสหรัฐฯ (Hiep, 2018) นอกจากนี้ ในขณะนั้นการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ (สงครามการค้า) ระหว่างสหรัฐฯ และ จีนยังทวีความรุนแรงมากขึ้น จนอาจกลายเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เวียดนามไม่พร้อมที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รัฐบาลฮานอย จึงอ้างว่าความร่วมมือระหว่างเวียดนามกับสหรัฐฯ จะเป็นการละเมิดต่อหลักการ “3 ไม่” ในประเด็นที่ว่าเวียดนามจะไม่ร่วมมือกับรัฐหนึ่งเพื่อต่อต้านอีกรัฐหนึ่ง (Grossman, 2019)

จะเห็นได้ว่าหลักการ “3 ไม่” ส่งผลต่อความเต็มใจที่เวียดนามจะร่วมมือกับสหรัฐฯ อย่างเปิดเผย เพราะเวียดนามถูกจำกัดด้วยภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และ ยึดหลักการดำเนินนโยบายต่างประเทศรอบทิศทาง ทำให้เวียดนามพยายามแสวงความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ เพื่อไม่พึ่งพาประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป โดยรัฐบาลฮานอยมักหลีกเลี่ยงการใช้คำว่าพันธมิตรและความร่วมมือที่มีลักษณะเป็นพันธมิตรสัญญา (Hiep, 2016, p. 285) ด้วยการใช้คำว่า “Partnership” ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ เพื่อไม่ให้เกิดเป็นข้อผูกมัดจนเกินไป แต่การที่เวียดนามและสหรัฐฯ ได้พัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันมาโดยตลอดแสดงให้เห็นว่านโยบาย “3 ไม่” ไม่ได้เป็นข้อจำกัดสำหรับเวียดนามว่าจะไม่สามารถทำข้อตกลงอื่นใดกับประเทศอื่นได้ แต่ข้อตกลงทางทหารจะยืนอยู่บนพื้นฐานการไม่ตั้งฐานทัพและการไม่เป็นพันธมิตรทางทหาร นอกจากการพัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ แล้ว เวียดนามยังพยายามรักษาดุลอำนาจระหว่างทั้งสองประเทศเพื่อไม่ให้จีนหรือสหรัฐฯ รู้สึกลัวว่าเวียดนามเอนเอียงเข้าหาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะเห็นได้จากการเยือนทั้งสองประเทศในเวลาใกล้เคียงกัน หรือการทำความเข้าใจต่ออีกประเทศหนึ่งหากมีการติดต่ออีกประเทศหนึ่ง

แต่ก็เป็นที่น่าสนใจว่าท่ามกลางความตึงเครียดในทะเลจีนใต้ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ Vanguard Bank ในปี ค.ศ. 2019 ทำให้เวียดนามหันมาทบทวนหลักการ 3 ไม่ ของตนใหม่อีกครั้งเพื่อปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญความท้าทายของจีน (Grossman, 2019) และประกาศหลักการ “4 ไม่ 1 เจื่อนไซ” ในสมุดปกขาวด้านความมั่นคงฉบับปี ค.ศ. 2019 ซึ่งการเพิ่มเจื่อนไซใหม่นี้อาจทำให้เวียดนามมีความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับบรรดาประเทศมหาอำนาจได้มากขึ้นและมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้งมากขึ้นหากจีนเพิ่มปฏิบัติการใดที่ทำหายอธิปไตยของเวียดนามเหนือน่านน้ำทะเลจีนใต้

บทสรุป

บทความฉบับนี้วิเคราะห์ว่าเวียดนามได้ดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ให้อยู่ในหลักการ “3 ไม่” ได้ดังนี้

1) เวียดนามตระหนักว่า ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์จากการเลือกข้างใดข้างหนึ่งเพื่อต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะการเลือกข้างเพื่อต่อต้านจีนอยู่เสมอ อันเนื่องมาจากลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีพรมแดนติดต่อกับจีน ซึ่งเห็นได้จากการนำความคิดนี้มาคิดคำนวณต่อเหตุการณ์ในทะเลจีนใต้ปี ค.ศ. 2014 และปี ค.ศ. 2019 ที่เวียดนามยังมีความอ่อนแอเกินกว่าที่จะเสี่ยงต่อสู้กับเพื่อนบ้านขนาดใหญ่อย่างจีนได้

2) เวียดนามยังคงยืนหยัดหลักการ “3 ไม่” ของตนโดยการไม่เข้าเป็นพันธมิตรทางการทหารโดยตรงกับสหรัฐฯ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่านับตั้งแต่ข้อพิพาทเหนือทะเลจีนใต้ระหว่างจีนกับเวียดนามรุนแรงเข้มข้นมากขึ้น กอปรกับสหรัฐฯ ภายใต้รัฐบาลโอบามา ประกาศใช้นโยบาย Rebalancing ในเอเชีย ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและการทหารระหว่างสหรัฐฯ และเวียดนามได้ขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเวียดนามมุ่งใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์นี้เพื่อพัฒนาขีดความสามารถด้านการทหารของตนเอง ความสัมพันธ์

ด้านความมั่นคงระหว่างทั้งสองประเทศจึงอยู่ในรูปแบบการซื้อขายอาวุธยุทโธปกรณ์ การช่วยเหลือด้านงบประมาณ และการอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

3) ในโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่กองทัพเวียดนาม และเวียดนามยังแสดงไมตรีกับสหรัฐฯ ด้วยการอนุญาตให้เรือรบของสหรัฐฯ จอดแวะที่ฐานทัพของตนด้วย ในแง่นี้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลเวียดนามในการถ่วงดุลความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และจีนอย่างชาญฉลาดและละเอียดอ่อน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งเวียดนามมักพยายามหลีกเลี่ยงการให้คำว่า “พันธมิตร” กับทุก ๆ ความสัมพันธ์ทางด้านการมั่นคงกับสหรัฐฯ และมักจะใช้คำว่า “หุ้นส่วน” แทนเพื่อเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของหลักการ “3 ไม่” ที่จะไม่เป็นพันธมิตรและไม่ร่วมมือกับอีกฝ่ายเพื่อต่อต้านอีกฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการประกาศตนเป็นปฏิปักษ์กับจีนโดยตรง ซึ่งจะส่งผลเสียต่อทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจของเวียดนามในภาวะที่เวียดนามอยู่ในสภาพเสียเปรียบจีนทุกด้าน แต่ในอีกด้านหนึ่ง เวียดนามก็ส่งสัญญาณให้จีนเห็นว่าความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ที่เติบโตมากขึ้นทำให้เวียดนามมิได้ถูกโดดเดี่ยวจากประชาคมโลกดังที่เวียดนามเคยเผชิญในช่วงทศวรรษ 1970-ต้นทศวรรษ 1990 เวียดนามมีมิตรประเทศที่สามารถทำให้เวียดนามเข้มแข็งขึ้นได้ทางการทหาร และหากจีนมีท่าทีก้าวร้าวต่อเวียดนามมากขึ้น ก็เท่ากับเป็นการผลักดันให้เวียดนามจำต้องหันหน้าเข้าหาสหรัฐฯ ที่เป็นคู่แข่งกับจีนในภูมิภาคนี้ ซึ่งจีนย่อมต้องระวังที่จะไม่ทำให้ปัญหากับเวียดนามกลายเป็นโอกาสให้สหรัฐฯ ขยายอิทธิพลอำนาจทางทหารในภูมิภาคนี้ได้อย่างสะดวกสบาย

4) ผู้นำเวียดนามเข้าหาจีนควบคู่ไปกับการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ ซึ่งเห็นได้จากการเยือนเวียดนามของสหรัฐฯ และการเยือนสหรัฐฯ ของเวียดนาม ที่มักจะตามมาด้วยการติดต่อกับจีนในระดับสูง

อย่างไรก็ตามบทความนี้ไม่ได้กล่าวว่าเวียดนามแสวงหาการรับรองจากจีน ก่อนเข้าหาสหรัฐฯ แต่พยายามจะชี้ให้เห็นว่า ผู้นำเวียดนามมักจะเข้าหาจีนควบคู่กับสหรัฐฯ เสมอเพื่อสร้างความหลากหลายทางยุทธศาสตร์ แม้ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม สหรัฐฯ และจีน จะถูกเข้าใจและกล่าวถึงว่าเวียดนามจะออกห่างจากจีน และเข้าหาสหรัฐฯ แต่หากพิจารณาเวียดนามในฐานะของประเทศที่มีความหลากหลายทางยุทธศาสตร์ และสามารถใช้อยุทธศาสตร์เหล่านั้น เพื่อจัดการความสัมพันธ์กับชาติมหาอำนาจได้ แทนที่จะเลือกการเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อถ่วงดุล หรือคานอำนาจกับอีกฝ่าย เวียดนามกลับเป็นประเทศขนาดเล็ก ที่สามารถกำหนดนโยบายต่างประเทศผ่านยุทธศาสตร์ hedging ภายใต้หลักการ “3 ไม่” เพื่อหลบเลี่ยงแรงกดดันจากมหาอำนาจ ทั้งยังสามารถสร้างพื้นที่ให้ตนเอง และเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากความสัมพันธ์รอบด้าน กับเหล่าชาติมหาอำนาจโดยไม่ขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านขนาดใหญ่ที่เป็นถูกพิจารณาว่าเป็นคุกคามอย่างจีน และยังเป็นที่ยอมรับว่าการยึดหลัก “3 ไม่” ในการดำเนินความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ส่งผลดีต่อผลประโยชน์แห่งชาติของเวียดนามมากกว่าการเลือกข้างทำให้เราเห็นว่าตั้งแต่ปี 2010-2019 ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับสหรัฐฯ แม้จะยังอยู่ในขอบเขตของนโยบาย “3 ไม่” แต่ก็มีลักษณะที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มหลักการ “4 ไม่ 1 เงื่อนไข” (four-nos-one-depend) ซึ่งหมายถึง การไม่เป็นพันธมิตรทางทหารกับต่างชาติ ไม่มีความสัมพันธ์กับประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อใช้ต่อต้านประเทศที่สาม ไม่ยินยอมให้มีฐานทัพต่างชาติบนดินแดนเวียดนาม และไม่ใช้กำลังคุกคามหรือขู่ว่าจะใช้กำลังในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเงื่อนไขตามที่เวียดนามเห็นว่า มีความจำเป็นเหมาะสมสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ด้านการป้องกันประเทศและความมั่นคงกับประเทศอื่น ๆ เป็นรากฐานความสัมพันธ์ และแนวทางด้านความ

มั่นคงของเวียดนามในปี ค.ศ. 2020-2029 จะเป็นการขยายขอบเขตเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงให้ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากขึ้น หากจีนทำให้สถานการณ์ในทะเลจีนใต้ตึงเครียดมากขึ้น จนเกินกว่าเวียดนามจะสามารถควบคุมได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัลยา เจริญยิ่ง. (2561). "บทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะจักรวรรดิที่ไตร่ตรองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ความต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงในช่วงรัฐบาลโอบามา ค.ศ. 2009-2016." วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 48 ฉบับที่ 2: 111-36.
- ปิยสินีวส์ไทย. (2561). สงครามการค้าจีน-สหรัฐฯ: เวียดนามกำลังเป็น "ตาอยู่" จากข้อพิพาทนี้ แต่จะได้ประโยชน์อีกนานแค่ไหน. ค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2563. จาก <https://www.bbc.com/thai/international-48339719>
- ปิติ ศรีแสงนาม. (2562). อาเซียน ณ จุดศูนย์กลางของยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก. ค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.the101.world/asean-in-the-indo-pacific-strategy/>

มณฑล ยศสมศักดิ์. (2556). "การขยายบทบาททางทหารของจีนในทะเลจีนใต้." **จุลสารความมั่นคงศึกษา** ฉบับที่ 132-133: 1-85.

อักษรศรี พานิชสาส์น. (2562). **ไต้หวันไม่รักกัน: ความสัมพันธ์เศรษฐกิจจีน-เวียดนาม**. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2563, จาก <https://www.the101.world/china-and-vietnam/>

ภาษาอังกฤษ

Albert, E. (2019). **The Evolution of U.S.-Vietnam Ties**. Retrieved on May 5, 2020, From <https://www.cfr.org/backgrounder/evolution-us-vietnam-ties>

Bergsmann, S. (2001). The Concept of Military Alliance. **Small States and Alliances**. Retrieved on March 16, 2020, From https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-662-13000-1_4#citeas

Blaauw, E. (2013). **The Driving Forces Behind China's Foreign Policy-Has China Become More Assertive?**. Retrieved on April 23, 2020, From <https://economics.rabobank.com/publications/2013/october/the-driving-forces-behind-chinas-foreign-policy-has-china-become-more-assertive/>

Bureau of Political-Military Affairs. (2019). **U.S. Security Cooperation with Vietnam**. Retrieved on April 23, 2020, From

<https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-vietnam-2/>

Do, T. T. (2017). "Firm in Principles, Flexible in Strategy and Tactics": Understanding the Logic of Vietnam's China Policy." **Asian**

Journal of Comparative Politics 2,1: 24-39, From

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2057891116677350>

Doan, X. L. (2019). "Vietnam-U.S. Relations Flourishing under Trump."

ISEAS. no. 2019 No. 63: 1-9, From

https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_63.pdf

Dolven, B., & Vaughn, B. (2020). **Indo-Pacific Strategies of U.S. Allies and Partners: Issues for Congress**. Retrieved on May 31, 2020,

From <https://www.everycrsreport.com/reports/R46217.html>

Grossman, D. (2019). **Vietnam Needs to 'Struggle' More in the South China Sea**. Retrieved on May 22, 2020, From

<https://thediplomat.com/2019/11/vietnam-needs-to-struggle-more-in-the-south-china-sea/>

Grossman, D., and Hynh, D. (2019). **Vietnam's Defense Policy of 'No' Quietly Saves Room for 'Yes'**. Retrieved on March 19, 2020,

From <https://www.rand.org/blog/2019/01/vietnams-defense-policy-of-no-quietly-saves-room-for.html>

Hiep, L. H. (2015). **Vietnam's Alliance Politics in the South China Sea.**

Retrieved on April 23, 2020, From

<https://doi.org/10.1355/9789814620864>

———. (2016). Vietnam's Pursuit of Alliance Politics in the South China Sea. **Power Politics in Asia's Contested Waters: Territorial Disputes in the South China Sea**, 271-288.

———. (2018). **Why Did Vietnam Cancel Its Defence Engagements with the Us?**. Retrieved on May 31, 2020, From <https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/why-did-vietnam-cancel-its-defence-engagements-with-the-us-by-le-hong-hiep/>

Hiep, L. H. & Tsvetov, A. (Eds.). (2018). **Vietnam's Foreign Policy under Doi Moi**. ISEAS–Yusof Ishak Institute.

Kang, D. C. (2017). Vietnam: Who's Chasing Whom in Vietnam–U.S. Relations. In **American Grand Strategy and East Asian Security in the Twenty-First Century**. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved on March 16, 2020, From <https://www.cambridge.org/core/books/american-grand-strategy-and-east-asian-security-in-the-twentyfirst-century/vietnam-whos-chasing-whom-in-vietnam-us-relations/6489A1999C3DF414986A3AEB32AB1A84>

- Mahbubani, K. (2017). **Will Asean Survive the New Geopolitical Competition between the Us and China?** Retrieved on April 9, 2020, From <https://www.the-security-times.com/will-asean-survive-the-new-geopolitical-competition-between-the-us-and-china/>
- Ministry of Defence. (2009). **Vietnam National Defence**. Hanoi: Socialist Republic of Vietnam. Retrieved on July 2, 2020, From <http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/d9939b1f-354f-49fc-ab40-28f5db9aec13/2004eng.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=d9939b1f-354f-49fc-ab40-28f5db9aec13>
- . (2004). **Vietnam's National Defence in the first Years of the 21st Century**. Retrieved on July 2, 2020, From <http://www.mod.gov.vn/wps/wcm/connect/d9939b1f-354f-49fc-ab40-28f5db9aec13/2004eng.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=d9939b1f-354f-49fc-ab40-28f5db9aec13>
- Nguyen, T. P. (2019). **Vietnam's 2019 Defense White Paper: Preparing for a Fragile Future**. Retrieved on May 20, 2020, From <https://amti.csis.org/vietnams-2019-defense-white-paper-preparing-for-a-fragile-future/>

- Nguyen, H. (2020). **Reuters: Chinese Haiyang Dizhi 8 Survey Vessel Returns to Vietnam's Eez**. Retrieved on July 1, 2020, From <https://vietnamtimes.org.vn/reuters-chinese-haiyang-dizhi-8-survey-vessel-returns-to-vietnams-eez-19443.html>
- Ott, M. (2019). **The South China Sea in Strategic Terms**. Retrieved on February 20, 2020, From <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-south-china-sea-strategic-terms>
- Shoji, To. (2012). **Vietnam, ASEAN, and the South China Sea: Unity or Diverseness?** NIDS Journal of Defense Security. Retrieved on March 28, 2020, From http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/2012/bulletin_e2012_2.pdf
- Thayer, C. A. (2011). The Tyranny of Geography: Vietnamese Strategies to Constrain China in the South China Sea. **Contemporary Southeast Asia** 33, 3: 348-369.
- The White House. (2013). **Joint Statement by President Barack Obama of the United States of America and President Truong Tan Sang of the Socialist Republic of Vietnam**. Retrieved on April 22, 2020, From <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/07/25/joint-statement-president-barack-obama-united-states-america-and-preside>

- Tran, K. K. (2015). **How Will Vietnam's Economic Relationship and Dependency on China Affect Its Response to China's Increasing Threat to Its Sovereignty?** Retrieved on May 22, 2020, From <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/45953>
- Tran, T. T. (2016). Vietnam's Relations with China and the Us and the Role of Asean. In **Security Outlook of the Asia Pacific Countries and Its Implications for the Defense Sector**. Japan: NIDS National Institute for Defense Studies. Retrieved on May 22, 2020, From http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series14/index.html#logo
- Vu, T. N. (2010). Vietnam's Security Challenges: Hanoi's New Approach to National Security and Implications to Defense and Foreign Policies. In **National Institute for Defense Studies, Asia Pacific Countries' Security Outlook and Its Implications for the Defense Sector**. Tokyo: National Institute for Defense Studies: 107-122.
- VietnamNews. (2020). **Trade Turnover of Us\$117 Billion with China**. Retrieved on July, 2, 2020, From <https://vietnamnews.vn/economy/571179/viet-nam-china-import-export-turnover-reaches-117-billion.html>

- VNMission. (2015). **Address by His Excellency General Secretary of Vietnam Communist Party Nguyen Phu Trong at the Center for Strategic and International Studies (Csis)**. Ho Chi Minh City: U.S. Embassy & Consulate in Vietnam. Retrieved on May 7, 2020, From <https://vn.usembassy.gov/address-by-his-excellency-general-secretary-of-vietnam-communist-party-nguyen-phu-trong-at-the-center-for-strategic-and-international-studies-csis/>
- Vuving, A. (2017). **What Vietnam Can Offer America**. Retrieved on March 28, 2020, From <https://nationalinterest.org/feature/what-vietnam-can-offer-america-20874?page=0%2C1>
- (2010). **China Exports, Imports and Trade Balance by Country and Region 2010**. Retrieved on July, 2, 2020, From <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2010/TradeFlow/EXPIMP>
- (2019). **Trump-Kim Summit: Why Is Vietnam Chosen?**. Retrieved on May 11, 2020, From <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/trump-kim-summit-why-was-vietnam-chosen>